

‘Je moet iets doen met je eigen duisternis’

Na *Son of Saul* roept László Nemes opnieuw de spoken van de 20e eeuw op met *Orphan*, over verdwenen vaders en erfelijke schuld in naoorlogs Hongarije. ‘Wat voor mens wil je zijn? Dat is de hamvraag.’

door Dave Mestdach

In zijn verstikkende, Oscarwinnende debuut *Son of Saul* (2015) sleurde hij je de gaskamers van Auschwitz in. In zijn dromerige opvolger *Sunset* (2018) doolde hij door Boedapest aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog. En ook in zijn derde film, *Orphan*, blijft László Nemes gefixeerd op wat geschiedenis aanricht in lichamen en geesten. Alleen is de hel deze keer geen concentratiekamp of een kruimelend keizerrijk, maar een gezin.

Een jongen in het Hongarije van 1957 – kort na de bloedig neergeslagen opstand tegen de Sovjets – groeit op met een geromantiseerd beeld van zijn vader, die tijdens de oorlog is verdwenen. Tot een lompe slager – de minnaar van zijn moeder – diens plaats opeist en de waarheid langzaam het huis binnensijpelt. Wat een zoektocht naar identiteit lijkt, mondt uit in een onvermijdelijke confrontatie.

‘Of het een *true story* is? Of een *Jew story*? Het is een *true Jew story*’, grapt Nemes wanneer hij de openingsvraag maar half hoort. ‘Het is het verhaal van mijn vader. Niet alles is echt gebeurd, maar de kern is waar.’ Wat Nemes doet, is dat particuliere lot uitvergroot tot

iets universeels. ‘Het is een archetypisch verhaal, bijna als *Hamlet*: de geest van de vader; de prins die alleen achterblijft.’

Dat klinkt pretentius, en dat is het ook, maar in dit geval komt die pretentie voort uit een heftige drang om betekenis te wringen uit trauma – een obsessie die hij ook doortrekt in *Moulin*, zijn biopic over de Franse verzetsstrijder Jean Moulin die twee weken geleden werd voorgesteld in Cannes. ‘De Holocaust, communisme, antisemitisme... als Hongaarse jood heb ik dat op mijn huid gevoeld, in mijn lichaam’, zegt hij over de beladen erfenis van de twintigste eeuw. ‘De film wil geen herinnering zijn, maar een transmissie, een overdracht van pijn. Wij zijn de erfgenamen daarvan en ik weet niet of we ons volledig bewust zijn van de gevolgen.’

Besmette liefde

Het is verleidelijk om dat soort uitspraken weg te zetten als zwaarwichtig, maar *Orphan* serveert geen moreel schema of een zedenles. ‘De vraag is of je de wereld wel kunt opdelen in goed en kwaad, of dat je iets moet doen met je eigen duisternis.’ Dat idee zit vervat in

de slagersfiguur, ‘een man die zijn kind koestert maar ook een misbruiker is. Hij draagt zowel ruwheid als een vorm van liefde in zich’.

Het zou goedkope ambiguïteit kunnen zijn, maar Nemes gelooft er te hard in. Hij wantrouwt elk oordeel, zeker nu nuance alsmaar vaker wordt ingeruild voor modieuze verontwaardiging. ‘Het internet triggert veel goedkoop moralisme: oordelen, schreeuwen, goed versus kwaad. Het is heel puriteins. Veel activisten klinken als 12e-eeuwse monniken.’ Zijn film weigert daarom de catharsis. De kijker krijgt geen houvast, alleen nabijheid. ‘Ik maak films om de kijker die ervaring persoonlijk te laten voelen.’

Die nabijheid is paradoxaal genoeg gebouwd op afstand, wat er mee toe leidde dat *Orphan* vorig jaar op het filmfestival van Venetië vrij geruisloos passeerde. Het perspectief blijft dat van een kind, en dus gefragmenteerd en onbetrouwbaar. ‘Een kind kan niet alles zien of begrijpen.’ Het resultaat is geen psychodrama, maar een soort sensorische mist: dingen gebeuren half buiten beeld, relaties blijven onuitgesproken. Nemes’ cinema is

→ László Nemes

Geboren in 1977 in Boedapest, Hongarije, in een Joodse familie.

Groeit deels op in Parijs en studeert geschiedenis, internationale relaties en later film in Boedapest.

Werkt als assistent van *slow cinema*-maestro Béla Tarr.

Krijgt voor zijn debuut *Son of Saul* (2015) de Grand Prix in Cannes en een Oscar voor beste buitenlandse film.

nog altijd 'anti-TikTok, en biedt niet de illusie dat je alles in de hand hebt'.

Formeel is dat zichtbaar in zijn hardnekkige keuze voor 35mm-film. 'Omdat pellicule rijker is. Het transposeert je naar andere tijden en dwingt je als maker om keuzes te maken. Ik haal inspiratie uit schilderijen en foto's, ik wil een gelaagd, gefragmenteerd perspectief.' Die korrelige tastbaarheid geeft de film een gewicht dat je bijna fysiek voelt. Alsof elk beeldkader doordrongen is van het verleden dat het probeert te bezweren.

Maar wat *Orphan* echt interessant maakt, is hoe die esthetiek botst met zijn ideologische nervositeit. Nemes wil tegelijk getuigen en zich verzetten tegen de reductie van geschiedenis tot slogans. Wanneer het gesprek op Gaza komt, ontwijkt hij directe parallellen, maar benadrukt hij iets fundamenteels. 'Ik hoop altijd op meer empathie. Wat voor mens ben je en wie wil je zijn? Dat is de hamvraag. Ik wantrouw de hedendaagse reflex om conflicten in kampen te verdelen.' De film biedt alvast een argument: hij toont een universum waarin slachtoffers daders worden, waarin liefde besmet is, waarin afkomst geen houvast biedt.

Geen troost

Zelfs zijn relatie tot zijn vader blijft een open wonde. 'We hebben een gecompliceerde relatie. Hij wilde niet naar de première komen, maar vroeg of laat zal hij de film wel zien. Wat doe je met een vader die zegt: "Ik dank mijn leven aan Auschwitz?"' Die zin zindert door de film, ook al wordt hij nooit letterlijk uitgesproken. Het is de kern van Nemes' project: hoe leef je verder wanneer het fundament waarop identiteit rust – familie, geschiedenis, morele orde – zelf besmet is?

'Ik wantrouw de hedendaagse reflex om conflicten in kampen te verdelen.'

'Het gaat om overdracht,' zegt hij. Dat is misschien het meest ongemakkelijke idee in *Orphan*: dat trauma wordt doorgegeven, zich nestelt in gedrag, verlangens, blinde vlekken. Dat je er niet buiten kunt gaan staan. 'Je kunt

geen films maken op basis van angst,' zegt hij, maar zijn cinema lijkt precies te ontstaan uit de weigering om die angst te verdringen.

Nemes spreekt met opvallende felheid over dat spanningsveld. Hollywood polste hem na het succes van *Son of Saul*, maar bleek 'een nachtmerrie, een systeem waarin elke pagina verminkt wordt door *executives*, waar angst de creatieve beslissingen dicteert'. Tegenover die verstikkende controle plaatst hij, bijna provocatief, zijn ervaring in eigen land: in het Hongarije van Viktor Orbán lieten ze hem wel volledig vrij. 'Er is nooit geprobeerd in te grijpen. Ik denk niet dat cinema een prioriteit is.'

En dus is *Orphan* geen netjes afgeborstelde film, geen warme film, zelfs geen aangename film. Het is een film die zich vastbijt in één idee: dat geschiedenis niet voorbijgaat, maar zich herhaalt in het gezin, in de blik van een kind dat probeert te begrijpen wat niet te begrijpen valt. Nemes biedt geen oplossing, geen troost. Alleen de suggestie dat je erdoorheen moet. Een *true story*, dus. Meer nog: *a true Jew story*. ●

■ **Orphan** Nu in de bioscoop.